

Šiame numery:

Pribrendęs laikas svajonės realizavimui.

Lietuviškos apraiškos praeities šimtmečiuose: žvilgsnis į

prof. Jurgio Lebedžio knygą.

Rašytoją Juozą Balčūną-Švaistą atsisveikinant.

Vytauto Bagdanavičiaus Londono svarstymai.

Jorgen Somme eilėraščiai.

Etnografinės vestuvės scenoje.

Kultūrinė kronika.

Pribrendęs laikas svajonės realizavimui

Svajotojai, sakome, nepraktiški. Mieliau tikime veiksmo žmonių, kurių idėjos neperžengia horizontų, akiai aprėpiamų, tik stovint arti prie žemės. Kada svajonės atstoja konkrečius darbus, jos būna plačios, tiesiog beribės, ir mes teisėtai vengiame jose paklysti. Bet yra ir kitokių svajonių, kurias praradę mes būtume priversti savo užmojus ir siekius matuoti vien neužaugus mastu.

Pavyzdžiui, buvo realistių, kuriems Lietuvių Enciklopedija atrodė kaip neįvykdomas ir todėl nereikalingas projektas, bet mes šiandien ją turime. Kada praktiški idealistai užsimojo sukurti Lietuvių fondą, juos vadino svajotojais, bet šiandien tas fondas labai realiai ir efektingai prisideda prie išeivijos kultūrinio gyvenimo.

Jau seniai pribrendo laikas ir dar vienai svajonei — akademiniam lituanistikos židiniui, egzistuojančiam kaip pilnateisio kurio nors iškilaus Amerikos ar Kanados universiteto vienetas. Mums negana vienur ar kitur sporadiškai veikiančių lietuvių kalbos kursų, nes tai tik pirmas žingsnis į laisvame pasaulyje pasirodusį, mokslininkų kompetentingą lietuvių lituanistą. Nežengiant antrojo žingsnio, pirmasis, laikui bėgant, nustos prasimės tarp nuolat besikartojančių tokių kursų atgaivinimų ir žlugimų. Jau penkeri metai veikiančios vasariniai lituanistikos kursai yra džiuginantis reiškinys — iš jų išeina apsišvietę, lietuvių kalbą ir kultūrą pamilę jaunuoliai. Deja, jiems po to nebėra kur toliau žengti, ir štai geležis atvėsta nekalama.

Lituanistikos Institutas yra labai svarbi ir kūrybinga lietuvių akademikų bendruomenė. Bet jis kenčia nuo to, kad neturi savo veikimui sąlygų, kurias gali sudaryti tik profesiniai pagrindais akademiškai įteisinta lituanisti-

kos katedra. Tokios katedros buvimas ne tik suteiktų Instituto darbams didesnę pripažinimą, bet galėtų ir paremti dabar su pasiaukojimu privačiai vykdomus mokslinius tyrimus.

Žiūrint iš praktiškos pusės, kokia gi būtų nauda lituanistikos programą išėjusiam studentui? Išskyrus labai išimtinus atvejus: grįžti į tos pačios katedros mokomąjį personalą arba pradėti lituanistikos kursų kur kitur — beveik jokios. Tačiau jeigu lituanistikos diplomas (sekant ukrainiečių pavyzdžiu Harvarde) prideda prie magistro laipsnio, ar daktarato iš kitos humanitarinių mokslų srities, sakykim, Rytų Europos studijų, germanistikos, istorijos ar politinių mokslų, tai šitoks studentas, dėka savo papildomų specialiųjų žinių, stovėtų gerensį padėty už kitus, įieškančius jo srity darbo. Šiuo metu ypač stengiamasi integruoti įvairias srities programas (area studies), kurias gana dosniai remia ir valdžia.

Dar konkrečiau: kas gali prieiti prie Amerikos ar Kanados universitetų derėtis dėl lituanistikos katedros įsteigimo? Kokiom sąlygomis šie universitetai iš viso domėtųsi mūsų pasiūlymais? Į pirmą klausimą turime gana apšviesti atsakymus, mokslininkai pasauliui pripažinti humanitarinių mokslų specialistu, paliekančių artimus ryšius su įvairiais universitetais ir profesinėmis asociacijomis. Nemažas skaičius žymių Amerikos mokslininkų jiems yra pakartotinai išreiškę asmenišką patikėjimą ir bičiulystę. Į antrą: reikalingos nemažos sumos pinigų. Išeivijoje turime labai ir labai pasiturinčių žmonių, kurie gal ne visuomet proporcingai pagal išgales yra prisidėję prie lietuviško reikalo. Laikas jiems suvokti savo ekonominę įėgą ir ją pavartoti ten, kur ji atneš daugiausia naudos — Lietuvai, kurios žmonės, lietuviškos kultūros ugdymui laisvame pasaulyje. Tai aukščiausia kovos už laisvę forma. Kadangi šie turtingieji dažniausiai toli gražu ne svajotojai, galima jiems priminti ir grynai praktiškus dalykus, kaip, pavyzdžiui, nuorašai nuo valstybinių mokesčių, o ir savo vardo pelyntas jam žinimas garbingose lietuviškos kultūros mecenatų gretose.

Dar mintis: Lietuvą, jos kultūrą, istoriją, jos aukščiausius siekimus, jos ateitį platusis pasaulis taip supras, kaip mes patys, lietuviai, juos pristatysim. Šiandien okupantas Lietuvoj turi plačias galimybes piktnaudoti mūsų pačių akademines institucijas, kad suteiktų pasauliui iškreiptą, tik jam pačiam naudingą. Lietuvos vaizdą. Okupanto melų demaskuoti žurnalistinių pastangų toli gražu nepakanka. Būtinai reikalingas laisvas, akademiškai kompetentingas, visų lietuvių remiamas mokslo židiniys, šviečiantis ne tik mums, bet ir visam Vakarų pasauliui.

DR. J. BALYS

Jurgis Lebedys, LIETUVIŲ KALBA XVII-XVIII A. VIEŠAJAME GYVENIME. Išleista leidyklos "Mokslas", Vilniuje, 1976 m., 276 psl.

Labai darbštus ir anksti miręs lituanistas prof. Jurgis Lebedys (1913 — 1970) yra daugelio vertingų veikalų autorius. Surinkęs medžiagą iš senų raštų ir rankraščių, paruošė vertingą rinkinį "Smulkioji lietuvių tautosaka XVII — XVIII a." (išleista 1953 m.) Jo Daukšos monografija (1963) ir bibliografija (1971), du tomų straipsnių "Lituanistikos baruose" (1972), jo "Senoji lietuvių literatūra" (1977, paruošė J. Girzijauskas) duoda labai daug iki šiol nežinotų faktų ir naujos interpretacijos. Pastarasis darbas yra geriausias senosios mūsų literatūros vadovėlis studentams, atkurtas iš jo paliktų rankraščių ir paskaitų metų studentų padarytų užrašų.

Iš gausaus Lebedžio palikimo V. Zaborskaitė sudarė visą tomelių archyvinę medžiagą apie mūsų raštiją, kalbą ir kultūros istoriją, kurią jis rinko 24 metus, bet nespejo paruošti spaudai, nors jau buvo parašęs jai praturtę. Pirmą skyrių sudaro lietuviški žodžiai bei intarpai įvairaus pobūdžio kitomis kalbomis (lotynų, lenkų) tekstuose ir aptartį lietuviški XVIII a. pradžios pamokslai, likę rankraščiuose. Antrą skyrių sudaro lietuviškos pavarės ir vietovardžiai XVI — XVIII a. dokumentuose. Trečias skyrius yra žinios apie lietuviškas knygas, jų leidėjus, tiražus, kainą, parduotų egz. skaičių. Daugiausia buvo parduodama elementorių ir maldaknygės "Aukso altorius". Peržiūrėta visa eilė bibliotekų katalogų ir sužymėtos įtrauktos lietuviškos knygos ir knygos apie Lietuvą, arba pažymėta, kad ten nėra vienos lietuviškos knygos nėra. Sekantis skyrius yra medžiaga pradinio mokyklų istorijai, vis pažymint, kur buvo mokoma lietuvių kalbos, ar mokytojas ir kunigas moka lietuviškai. Bažnyčių inventoriaus ir vizitacijos aktuose taip pat rasta atitinkamos medžiagos (ak-tai buvo rašyti lenkiškai.).

Labai įdomus yra skyrius "Pa-

ra, istoriją, jos aukščiausius siekimus, jos ateitį platusis pasaulis taip supras, kaip mes patys, lietuviai, juos pristatysim. Šiandien okupantas Lietuvoj turi plačias galimybes piktnaudoti mūsų pačių akademines institucijas, kad suteiktų pasauliui iškreiptą, tik jam pačiam naudingą. Lietuvos vaizdą. Okupanto melų demaskuoti žurnalistinių pastangų toli gražu nepakanka. Būtinai reikalingas laisvas, akademiškai kompetentingas, visų lietuvių remiamas mokslo židiniys, šviečiantis ne tik mums, bet ir visam Vakarų pasauliui.

R. Silbajoris

Adamas Galdikas (1893-1969)

gonybės liekanos ir kova su jomis" (p. 199. — 213). Tai daugiausia ištraukos iš jėzuitų kolegių metinių kronikų, apyskaičių ir susirašinėjimo. Tekstus iš lotynų kalbos išvertė M. Ročka. Kai kurie tekstai jau buvo ir anksčiau paskelbti. Keletą įdomesnių dalykų čia smulkiau referuosime, nes knyga ne visiems lengvai bus prieinama.

Jėzuitų ordino vizitatorius 1620 m. rašė Zigmantui III, kad radę berniuką, kuris maišelyje ant kolo turėjęs dvi nupjautas žaltčių kaukoles ir motinos liepiamas jas nešiojęs (tai apsaugos priemonė, amuletai, bet ne kokie "dievai" — J. B.); kad rengiamos puotos ir kaip kokios dievybės garbinami gaidžiai ir kiti panašūs dalykai (tai dažnai minimas apeiginis gaidžio valgymas arba aukojimas — J. B.). Žemaičių vysk. M. Karpis savo ganytojiškame laiške 1737 m. aprašė, kaip žmonės švenčia Jonines, kokių prietarų laikosi per Kalėdas ir Vely-

kas, — visa tai patvirtina tautosaka, užrašyta mūsų laikais. Žemaičių vyskupijos sinodas 1752 m. smerkia nevykusius skulptorių, kurie savo išmanymu gamina šventųjų atvaizdus: jie savo baisia išore ir poza visai svetimi čia paskelbti. Keletą įdomesnių dalykų čia smulkiau referuosime, nes knyga ne visiems lengvai bus prieinama.

Jėzuitų kronikose net kelis kartus smulkiai aprašomas stebukladarių akmenų gerbimas ir jiems aukų nešimas (1603, 1605 ir 1723 m.). Keliose vietose minimas žaltčių gerbimas (1618, 1620, 1718 m.). Ir apie šventus miškus yra ryškių žinių. "Yra tokių žmonių, kurie kaip kokią dievybę garbina neįžengiamus miškus bei gojus ir laiko nusikaltimų ten bent mažą šakelę nu-

Sviplintuojantis Miškinis (Nuotr. V. Maželio)

laužti" (1611 m. iš Kražių). Kita žinia: "Vienoje vietoje kvaili žmoneliai kaip dievą garbino medį ir su tokiu ištikimumu, kad niekas nedrįso jo nukirsti... Todėl pats mūsų kunigas ėmė ir nukirsti tą dievą ir sudegino jį, įmetęs į ugnį" (Vilniaus kolegijos kronika, 1609 m.). Tokios žinios dažnai kartojasi. "Du ažuolai, būtent "Uzolay Devayciai", buvo nukirsti ir sudeginti, nes prietaringu būdu prasti žmonės juos garbino" (K. Grinkevičiaus ataskaita, 1725 m.). Zagelio misijos 1718 — 19 m. ataskaitoj rašoma, kad "buvo rasta žmonių, kurie garbino saulę ir mėnulį, ir ligas gydė, šaukdami saulės ir mėnulio". (Yra užrašyta nukalbėjimų nuo gyvatės įkandimo, kai užkeikiama, kad saulė ir mėnuelis jos nešviestų. J. B.). Gamtos kūrų ir reiškinių gerbimas irgi laikoma "dievaičiais". Rašoma: "Dar ligi šiol kaimiečių lūpos su pagarba taria penkių dievaičių vardus, būtent: Saulė, Mėnulis,

Adamas Galdikas (1893-1969)

Miškų šventovėje (Tempera ant drobės, Nuotr. V. Maželio)

Žaibas, Ugnis ir Duona: jie plačiai tamsių žmonių dievais (paprastai — dievaitė) vadinami. Dar ir dabar ugniai prietaringu būdu teikiamos aukos. Pagoniškomis aukomis dar ligi šiol garbinama žemė ir panašiu būdu — namų dievai" (Zagelio misija). Iš Igno Ostrovskio 1719 m. apyskaitos sužinome apie "kėlimą stalų", kai patys puotauja ir maitina mirusiųjų vėles, dargi nuo seno priimta malda jie pakviečia vėles į puotą. Jie pėni "demoną" bet kokiose valisėse pirmą kasną mesdami po stalų, išpildami pirmąjį šaukštą. (Plg. Praetorių ir jo "žemynėlavimą" — J. B.).

Mums įdomu būtų surasti daugiau dievų vardų. Ir štai randame dvi jėzuitų kronikas, mininčias dievų vardus. Vilniaus kolegijos 1604 m. kronikoj tarp kitko rašoma: "Kai kurie žmonės šalia dangaus Dievo (t. y. krikščioniško — J. B.), turi dar ir namų dievus, kuriems nustatytą metų laiką turi įprotį aukoti įvairias aukas. Toks vienas jų namų dievas yra tas, kurį jie savo kalba vadiną "Dimstapatis"; apie jį yra įvairių nuomonių: vieni sako, kad jis esąs ugnies dievas, kuris saugoja namus nuo ugnies; jam jie aukoja gaidį... kiti sako, kad jis esąs šeimininkų dievas, jam pačios šeimininkės aukoja kiaušytę... Kitas yra jų namų dievas, kurį jie savo kalba vadiną "Pagrinis". Jam kai kuriose vietose vyrai aukoja paršą, kai kuriose — jautį, moterų — gaidžius. Vyrų aukavime nevalia dalyvauti moterims, moterų, atvirkščiai — vyrams. Tas dievas, kaip aiškiai nurodo, pavadintas pagal girnų akmenį, kuriuo malami grūdai. Po jomis jie saugodavo jam skirdą, medinę tvorelę atitvertą buveinę. Be to, jie neliečiamu papročiu laiko, kad nuotaka ar jaunoji ne anksčiau prileidžiama valdyti namus, kai paaukos tam dievui duonos kepalą ar rankšluostį. Tokių dievų jie daug garbina"... Aprašas labai tikslus ir patikimas, abu tų namų dievų vardai ir funkcijos yra aiškios.

Kitoje Vilniaus kolegijos 1618 m. kronikoje rašoma: "Jie garbina daug dievų, ir jiems kaimo papročiu nustatyta metų laiką neša aukas. Kai kurie garbina dievą vardu "Dirvolira"; jam skerdžia paršą aukai. Kiti dievui, vardu "Nosolum", aukoja ožį ir jo kraują išpila į upę, kad tie dievai duotų gerą javų derlių. Kai kurie garbina dievą "Dimstipati"; kaip tą dievą garbina, nors tėvas ir norėjo sužinoti, jie visai nereikšė noro ką nors pasakyti". Anksčiau 1604 m. kitas misininikas turėjo daugiau laimės sužinoti aukščiausių minėtų smulkmenas.

Dar daugiau dievų vardų randame Kražių kolegijos 1611 m. kronikoj: "Jie garbina įvairius dievaičius, primenančius senovės (t. y. klasiškus romėnų — J. B.) prasimanymus: Žemopati, kurį galėtumei pavadinti žemės Plutonu, jei persikeltumei į senuosius laikus, Andeni — Neptūną, Bie-

(Nukeita | 2 pal.)

Londono svarstymai

Vytautas Bagdanavičius

Kai aš skridau British Airways lėktuvu, viena patarnaujanti moteris savo išvaizda krito man į akis. Ji man priminė tas freskas Kretos iškasenose, vaizduojančias moteris. Kai šios freskos buvo atkastos, dėl savo puošnių drabužių ir šukuosenos tos moterys buvo pramintos paryžietėmis. O ši stiuardėsė savo nosimi, visu veido profiliu man kaip tik priminė kuria nors iš tų Minojos kultūros moterų, kurias vaizduoja anos freskos, esančios apie pusketurto tūkstantio metų senumo.

Knosos rūmų ponios. Freska iš Minojos kultūros Kretos saloj. Tapyba yra iš apie 1500-2000 metų pr. Kr.

Kodėl man šis sąryšis yra įdomus? Aš gerokai domėjauosi protoistorine jūrininkiška kultūra, kuri Bronzos laikmetyje, dar prieš graikiškos kultūros pradžią, pajūriais buvo apsupusi visą Europos pusiasalį nuo Viduržemio jūros iki Anglijos ir net Skandinavijos ir galbūt net iki Estijos pajūrio, kur, sakoma, yra buvęs anų laikų prekybinės kultūros centras, "tolimoji Thula". Apie šią tolimąją Thulę rašė ne tik Tacitas, bet ir Pyteas su Ptolomejumi. Jos vietos šiandien įeikoma ar Shetland'o salose, ar Islandijoje, ar Norvegijoje, ar Laplandijoje. Estų mokslininkas E. V. Saks įrodinėja ją buvus Estijoje. Kaip bebūtų, ji yra buvusi į šiaurę nuo dabartinės Šiaurės jūros. Ir tai sudaro mums galimybę Bronzos kultūros laivinkystę laikyti buvus labai pajėgia. Aš nesisiimu įrodinėti, kad Bronzos žmogus antropologiškai siekė Skandinaviją. Bet Anglijos vakarinius pakraščius jis galėjo siekti. Tai man sugesti juoja tarp kitko ir šios stiuardėsės profilis.

Aš sąmoningai sakau, kad tai galėjo būti vakarinis Anglijos pakraštys, nes rytinis Anglijos pakraštys tada buvo neprieinamas dėl begalinio balų. Reikia atsiminti, kad ir kanalo tarp Europos ir Anglijos tada nebuvo bent tokio, kaip dabar. Sakoma, kad buvo laikų, kada Temzė yra buvusi Reino intaku.

Šias teorijas patvirtina vadinamos Megalito arba Didžiųjų akmenų kultūros nueito kelio studijos. Ši kultūra laidojimo palaikų yra palikusi vakarinėje Anglijos pusėje ir rytinėje Danijos pusėje, t. y. toji, kuri yra nuo Baltijos jūros pusės, o ne nuo Šiaurės jūros pusės. Megalito kultūros paminklų nėra nei vakarinėje Anglijos dalyje nei vakarinėje Danijos pusėje. Šiaurės jūros pakraščiai tada, matyt, buvo nenaviguojama bala.

Dėmesys šia senos jūrinės kultūra mano galvosena buvo užvaldęs dėl to, kad praėjusiais mėnesiais aš rašiau straipsnį apie teisinę Europos sąmonės raidą nuo prieistorinių laikų. Ten aš kėliau mintį, kad šios teisinės sąmonės pėdsakų yra išlikę Skandinavijos kultūros tradicijoje ir kai kuriose Amerikos kultūros apraiškose. (Šios kultūros dvasią Skandinavijoje vaizduoja Kristinos Undset romanai, o Amerikoje — Faulknerio romanai).

Stebėdamas Anglijos teisinę sąmonę apraishas, ypač tą faktą, kad ši sąmonė čia yra išlikusi gyva ir veiksminga nepriklausomai nuo politinės valdžios, ir, kaip tokia, yra labai senas reiškinys, į tai aš žiūrėjau, kaip į labai vertingą žmonijos kultūros palikimą. Būdamas Londone, aš noriu aplankyti "Lincoln Inn", t. y. vieną iš dviejų nuo seniausių laikų čia veikusių teisininkų klubų. Pas mus užiegos namai yra greičiau prieingybė teisei sąrangai. Ne be reikalo Valančius kovojo prieš smukles. Pas anglus, priešingai, vyrų susirinkimas net prie

alaus yra kartu ne tik viešosios opinijos formavimas, bet ir teisinių konfliktų sprendimas, arba teismas.

Gyvas teisinės sąmonės buvimas visuomenėje yra viena iš garbingųjų žmonijos tradicijų. Tai ypač liudija Sen. Testamentas, kur tikėjimas visagaliu Dievu Tėvu ir teisingumas yra labai gretimos sąvokos, ne retai viena kitą atstojančios ar pavaduojančios. Tačiau gyva teisinė sąmonė visuomenėje turi ir savo pavojų. Ji gali išvirsti minios kerštu. Tai ne kartą vaizduoja Faulkneris

Senieji vartai į "Lincoln's Inn" kvartalą.

savo romanuose. Nėra vertybės žmonių gyvenime, kuri negalėtų būti sugadinta. Teisinė sąmonė gali susiaurėti, gindama siauresnius interesus ir praleisdama iš akių platesnius. Stebėdamas Londono TV, aš mačiau, kaip čia plačiai buvo referuojamas Skotijos nacionalistų sąjūdis atsiskirti nuo Anglijos. Pranešėjai tai komentavo visiškai nesijaudindami, lyg nesuprasdami šio sąjūdžio pavojingumo imperijai. Besikalbant su Anglijos lietuviais, teko girdėti, kad Glasgove žmonės stokoja darbų ir pergyvena nepriteiktą. Atrodo, lyg anglai, gindami savo teisę, per daug toli nueina, save teigdami. Tokiu būdu jie sužadina per didelį savęs teigimą skotų visuomenėje.

Tai yra būdingas ne tik angliškos bet ir žydiškos politikos kelias: save teigti iki kraštutinumo. Ir tik tada, kai tai daryti toliau nebėra įmanoma, anglas ir žydas nusileidžia ir susitaiko. Galima dėl to sakyti, kad ir tarptautiniuose konfliktuose ši teisinė galvosena eina panašiu, kaip ir asmeniniuose konfliktuose, būtent, teismo ginčo keliu. Tačiau tas ginčas neišsprendžia pozityvaus sprendimo galimybes.

Ši teisinė sąmonė yra kelyje į praradimą liberalistinėje ir idealistinėje Europos dvasioje. Teisinė sąmonė čia yra linkusi išvirsti į abstrakcinę idėją. Tokiai teisei atstovavo Hegelis, sakydamas, kad visuotinei teisei nėra svarbu, ar asmeninė teisė yra apginama. Šį principą marksizmas privėdė iki praktiškos sąrangos, pavergiančios atskirą žmogų.

LONDONO AUTOBUSAI

Aš beveik saule nudegiau, belaukdamas tų puikių dviaukščių Londono autobusų, kurie vaikščioja dar mažiau reguliariai negu čia, giškiai autobusai. Tik čia prisideda dar tas skirtumas, kad reikia laukti eilėje, nes važiuojančių skaičius yra didelis, o konduktorius neprima daugiau, negu yra nustatyta. Saulinimasis Londone yra labai populia-

Lietuviškos apraiškos praeityje

(Atkelta iš 1 puslapio)

aukuri — vaisių saugotoja, Pagirni — Cerera, Užpeleni — namų židinio dieva, lyg Vestą, ir kitus panašius". Panašus į Andėnį yra Malalos 1261 m. kronikoj minimas Lietuvių dievas Andij ar Andaj. Nekelia abejonių Dimstipatis, Žemėpatis, Pagirinis ir Užpelenis. Tačiau niekur kitur nėra paminėti ir nelietuviškai skamba tokie dievų vardai, kaip Dirvolira, Nosolum ir Bieaukuri. Paliksim juos aiškinti kalbininkams ir semantikams, gal jie ką nors išras.

Įdomu, kad dažnai minimas Pagirinis arba "Deywicy Pagirniy" (1604 m. kronika), kurie dar 1724 m. Ramygalos par. iš dviejų vietų buvo išmesti. Ignas Ostrovskis rašė, kad jis šešis "Pagirinius dievus", iš kampų ištraukęs, sumetęs į vandenį ar ugnį, o Grincevičius jau rašo, kad "įvairiuose kaimuose tų dievų čių daugiau kaip 10 buvo išmesta iš namų" (1725 m.; gal norėjo pasigirti savo uolumu, — atrodo, kai kurios žinios kartojasi, tarsi būtų vieno misininko nusi- rašyta nuo kito.) Iš viso to atrodo, kad po gimnais buvo laikomos to "namų dievo" statulos ar lėlės, kurias misininkai naikino. Tai panašu į estų Peko, vaisingumo dievą, kurio stabai — lėlės irgi ilgai išsilaikė žmonėse. Pagirinis ir Užpelenis priklauso "mažųjų dievų" (diis minores) grupei.

Yra ir daugiau įdomių dalykų tose kronikose, pvz. apie aukojimą kiaušinių iškaltoje skylėse medžio rąste (gal slenkstelyje? J. B.) ir gyvulių aukojimą, mirus šeimai nariams pagal rangą (tėvui mirus — jautis, motinai — karvė ir t. t.), tai permaldavimo auka, kviečiant mirusius prie stalo ir juos vaišinant, apeiga vadinama "Ritimey" (1723 m.), — apie tai turime žinių ir iš tautosakos. Misininkų prietarų mąrodo ir jų įsitikinimas, kad moterys gali sangaulauti su demonais, atiduodamos jiems kaip vyrams "moterystės prievolę", — jos per išpažintį prašė pagalbos,

kad išvadotų nuo demono, ir tokių atvejų buvo keli šimtai (1718-19, 1723 m.). Tai plačiai paplitusi erotinė fantazija apie "incubus" ir "succubus", apie kuriuos žino ir tautosaka: pasakojimai, kaip velniukštė ir laumė lanko berną klėtyje ir pan. Kartais demonas priima jau mirusio moters vyro pavidalą, — tai sapnų įtakoje atsiradę tikėjimai.

Įdomios yra žinios apie lietuvių pamokslininkų rengimą. Lietuvos provincijos jėzuitams buvo nustatytos elgsenos taisyklės 1604 m. (papildytos 1620 m.), kuriose nurodoma, kad pratybinius pamokslus, kurie sakomi valgykloje pirmojo patiekalo metu, reikia sakyti kiekvienam savo gimtąja kalba, jei yra tokių, kurie ją supras. Paprastieji pokalbiai turi būti vietine kalba, ne lotyniškai. Vilniaus jėzuitų kolegijos vizitatoriaus 1634 m. pastebėta: "Kurie moka lietuvių kalbą, tegul rektoriūme pamokslus sako ne lenkiškai, o lietuviškai — tiek mokytojai, tiek ir mokiniai". Jėzuitų generolo Vilniaus naujojo vedėjui Vitelskui buvo nurodyta, kad "akademiniai latvių, estų ir lietuvių kalbos būreliai, kuriuos Jūs, geriamasis tėve, įsteigėte, bus tikiusi, labai naudingi; todėl juos ir toliau skatinkite bei globokite" (1621 m. sausio 2 d.). Ir vėliau 1759 m. jėzuitų generolas Ricci rašė: "Kad naujokai moksleiviai sėkmingai darytų pažangą, dvasinius pratimus jiems vėčiau reikia dėstyti ne lotynų, o gimtąja, jų išsilavinimo lygii geriau pritaikyti kalbą...". Kitame potvarkyje 1762 m. sakoma, kad reikia darbuotojų, moka lietuvių, latvių ir vokiečių kalbas. Tad tų kraštų kolegijos teisenka iš garbingų, nors ir neturtingų šeimų jaunuolių, iš mažumės moka lietuvių kalbą, juos reikia priimti į mūsų namus, apvilkti dvasininko ar panašiu drabužiu ir veltui auklėti bei mokyti tol, kol jie galės būti priimti į mūsų ordiną.

Vis dėlto jau ir tada įvairių tautybių asmenų tarpe kolegijose ir vienuolynuose buvo trintis, todėl pakartotinai 1608, 1613 ir 1639 metais daromi spė-

Adomas Galdikas (1893-1969)

Degantis ruduo (Tempera ant drobės) Nuotr. V. Maželis

jimai ir grasinama bausmėmis. "Murmėjimas, pavyduliavimas, priešikumas, nacionalinis jausmas turi būti šalinami, nuo tų jausmų turi būti laisvi vyresnieji ir veiksmingai rūpintis, kad tų jausmų neskatintų kituose... Kadangi taip reikalingos lietuvių, latvių ir estų kalbos, tai, jei atsirastų asmenų, kurie gerai moka tas kalbas, reikia įsteigti kokias nors tų kalbų pratybas" (iš 1613 m. laiško ordino provincijai). Ir vėl 1639 m. memoriale rašoma: "Pastebima, jog kai kurie asmenys išreiškia nacionalinius jausmus kalbomis, pažeidžiančiomis brolišką meilę ir dvasios vienybę; ateių, kai tik bus kas nors panašaus pastebėta, kiekvienas toks asmuo bus griežtai baudžiamas — tai bus įspėjimas kitiems... Kiekvienas tepasakos valgykloje savo kalba ištisą ar bent pusę pamokslu, kad paskui mūsiškiai, tapę kunigais, galėtų būti naudingesni Viešpaties vytytuogyną darbuotojai".

Nepasakytą, kas tie daugiau nu-

sideda, "kurie nepatenkinti slapta plepa apie nacijas ir skleidžia apie jas nenaudingus palyginimus ir kalbas", tačiau galima numatyti, kad tai buvo daugiausia kilmingieji arba lenkai (gal ir vokiečiai), kurie pajaukdavo pradžią savąja kalba sakomus kilmingųjų pratybinius pamokslus valgykloje. Nacionalizmas ir šovinizmas nėra naujas dalykas. Linkimas subajorėti buvo seniai pastebėtas. Jau 1595 m. buvo išleistas potvarkis, kad reikia griežčiau sudrausti tuos, kurie pakelčia savo pavardes pagal kilmingųjų mado, nors patys nėra kilmingais gimę; o kuris tokiu būdu pakelčia savo pavardę, tegul atstato ją, kokia buvo anksčiau ir kokia ją naudojoisi naujokynė.

Mes matome, su kokių atsidėjimu ir meile J. Lebedys rankiojo viską, kas liečia mūsų kalbą, praeitį ir kultūrą. Dar kartą reikia apgailestauti jo anstyva ir netikėtą mirtį, — dėl plaučių uždegimo, gauto vasaros metu.

rus reiškinys. Ne tik dideliuose parkuose, bet ir mažuose skveruose, saulei nušvitus, gali matyti pusiau išsirengusių žmonių gulėjant, nepaisant to, kad šalia vyksta didelis judėjimas pėsčiųjų ir važiuotų.

Dviaukščiai autobusai yra būdingas Londono ženklas. Be jų Londonas būtų ne tas. Ant vieno iš jų aš mačiau reklamą ar nereklamą piešinį, vaizduojantį kokių septynių vyrų liemenis, tik liemenis, kur jungiasi kelnės ir marškiniai. Ir šalia to buvo prierašas, kuris sakė: "Anglijoje viskas yra labai tiksliai pritaikinta". Iš tikrųjų kelnės

buvo nei per siauros, nei perplautos tiems liemenims. Tai yra apsirengimas visiškai priešingas tam, kas yra rusiška rubaška, kuri dabar ateina kai kur į madą.

Iš tikrųjų Anglijoje viskas yra tiksliai pritaikinta: nei per daug, nei per mažai. Tuo aš turėjau progos įsitikinti, važinėdamas tais autobusais. Visas vargas su jais buvo tas, kad kiekvienai kelionei yra kita kaina. Ir kai nežinau ar nemoki pasakyti, kur važiuoji, pasidaro problema. Kainų skirtumas yra nepaprastai įvairuojantis: kartais 8 penai, kartais 6, kartais 30 penų, o

kartais 32... Taigi tas kelnų pritaikymas čia yra labai tikslus. Ir aš tokias kelnas užsisakiau pas vieną lietuvių siuvėją, kuris yra kartu ir Bažnyčios lektorius. Šalia to, siuvimas kelnų yra viena iš būdingųjų senesnės emigracijos Anglijos lietuvių profesijų. Jiems apibūdinti yra išrastas ir atitinkamas žodis, jie vadinami kelniniais.

Grįžtant prie Londono autobusų, po šios iškylos Londone man yra labiau suprantama anglų rašytojo D. H. Lawrence novelė "Tikets please" — prašau bilietus. Ji vaizduoja, kaip autobusų konduktorės žiauriai nubaudė jų inspektorius, kuris jas visas neatsakingai vilodavo. Aš nežinau ar tai buvo angliškos teisės sąmonės gyva apraška, ar tai buvo minios kerštas.

WESTMINSTERIO PAMINKLAI

I Westminsterio abatijos architektūrinį kompleksą atėjau paupiu. Ir pirmasis statinys, kuris man iškilo prieš akis, buvo garsumas Londono laikrodžio bokštas "Big Ben", kuris yra parlamento rūmų dalis. Man buvo noras mąstyti apie tai, kad parlamentas ir laikrodis turi tarp savęs vidinį sąryšį. Parlamentas yra svarstymas ir tyrinėjimas laikų ir valandų reikalavimu. Nors giliai mūsų laikų rašytojai šiandien perspėja mus, kad esame per daug susikoncentravę laikui ir per mažai amžinybei; per daug mums daro įspūdžių tautų nelaimės, o per mažai žmogaus amžinybės. Tačiau, iš kitos pusės, didžiosios amžinosios tiesos pasidaro negyva raidė, be reikšmės žmogaus gyvenimui, jei jos nėra įvelkamos į laiko rūbą. Ir Anglijos parlamentas yra viena tokių apraishų gyvenime, kuri su dideliu rimtumu kelia įvairius kasdieniškus klausimus, ku-

(Nukelta į 3 pusl.)

Londonas, kaip jį matė ir vaizdavo rašytojas Dickensas (1812-1872).

Rašytoją Juozą Balčiūną - Švaistą atsisveikinant

Lietuvių literatūra išeivijoje neteko mūsų pačios vyriausios kartos rašytojo Juozo Balčiūno - Švaisto, jis mirė Kalifornijoje rugsėjo 23 d., eidamas 88-tuosius savo gyvenimo metus. Tai buvo vienas jau retų anų rašytojų, dar gimusių 19-tame šimtmetyje, dar galėjusių mums papasakoti ir parašyti, kas dėjosi mūsų tautos kultūriname gyvenime ne tik prieš Antrąjį pasaulinį karą, bet ir prieš Pirmąjį pasaulinį karą, kada, spaudą atgavus, siūbtelėjo naujų galimybių ir naujų vėjų sriautas.

Anų kartų rašytojų mes dabar labai pasigesime, kartu neramiai keldami klausimus: ar paliko jie savo atsiminimus, ar kas nors užrašė ilgesnius ir vertingus pokalbius su jais, ar įrašė pašnekovai jų gyvą balsą į garsines juostas ir kas pagaliau ir kokie archyvai išeivijoje rūpinasi ar pasirūpins viso panašaus jų palikimo sukaupimu ir apsaugojimu ateitai, būsimiems šio laikotarpio literatūros tyrinėtojams?

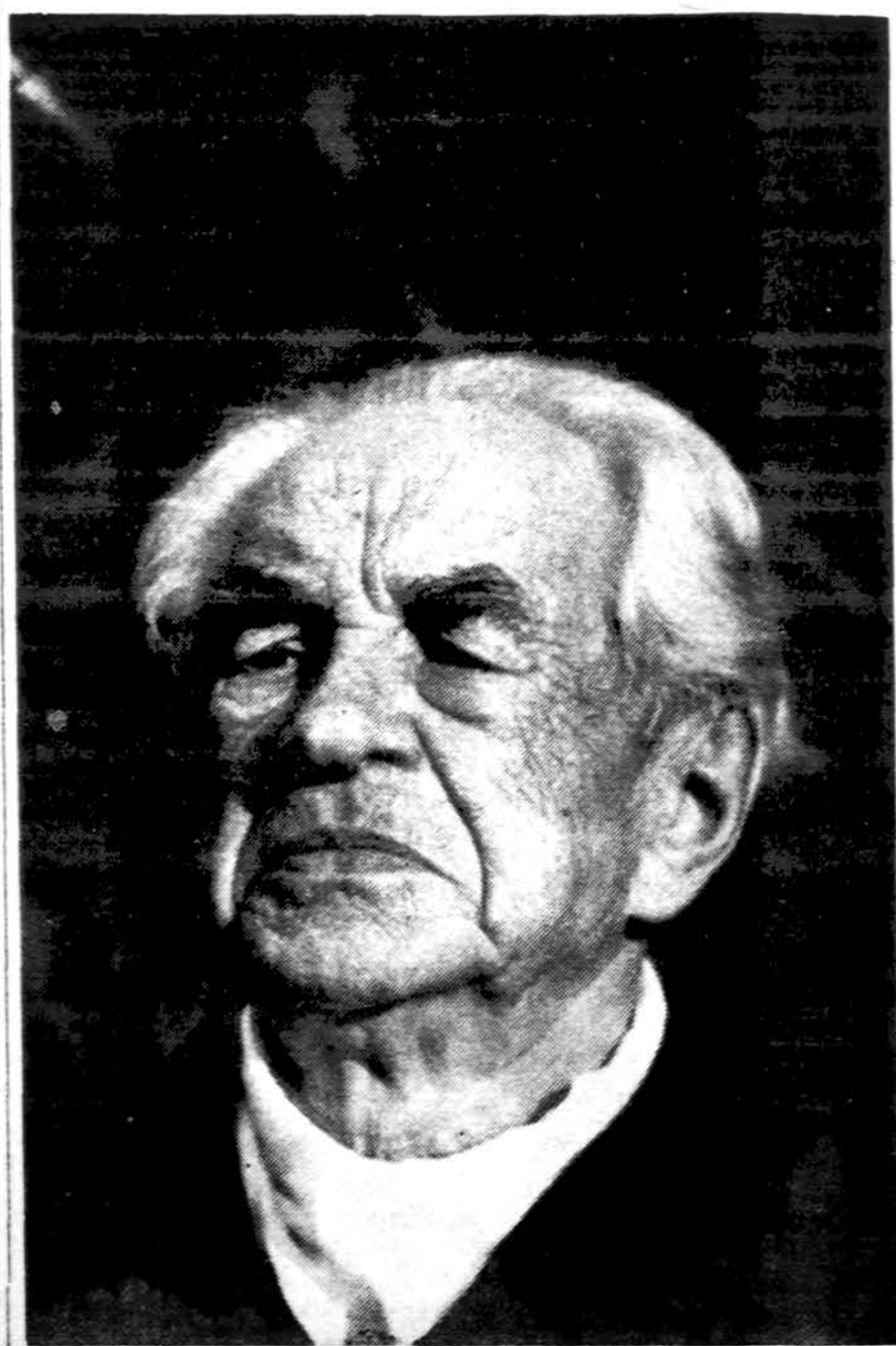
O ano priešneprilausomybės ir nepriklausomybės laikotarpio vyresniųjų mūsų literatūros veteranų išeivijoje amžinybės išskliavo jau gana nemažai. Ir jų garbingoje rikiuotėje Juozas Balčiūnas - Švaistas ar tik nėra pats paskutinis? Po jo jau rikiuojasi daugiausia 20 amžiaus gyvenimo nepriklausomybės laikmečio išeivijos dešimtmečių augintiniai. O pagaliau nulenkti galvas tenka čia prieš tokius vardus, savo žemiškąją kelionę baigusius karo ir pokario metais išeivijoje, bet gimusius dar praėjusiame šimtmetyje: Vydūnas (1868-1953), Jurgis Baltrušaitis (1873-1944), Jurgis Savickis (1890-1952), Ignas Šeinius (1889-1959), Vincas Krėvė (1882-1954), Mykolas Vaitkus (1883-1973), Kleofas Jurgelionis (1886-1963), Faustas Kirša (1891-1964), Antanas Giedrius (1892-1977), J. Vaidiūnienė (1895-1974).

Dabar išlydimas Juozas Balčiūnas - Švaistas buvo gimęs 1891 m. kovo 18 d. Rokiškyje. Kaip rašytojo ir kaip šiaip žmogaus, jo gyvenimo kelias buvo gana vingiuotas, įvairus turėtais užsiėmimais ir parašytomis knygomis. Jaunystėje ruošė mokytojų

profesijai, mokėsi Panevėžio mokytojų seminarijoje, mokytojavo, dar įstojo į Sevpolio mokytojų institutą. Pirmojo pasaulinio karo metais buvo mobilizuotas, baigė karo mokyklą Maskvoje, kovojo Galicijos fronte. 1918 m. grįžęs Lietuvon, Rokiškio apskrityje organizavo pirmąsias nepriklausomos Lietuvos savivaldybės bei miliciją. Nuo 1919 iki 1939 metų tarnavo Lietuvos kariuomenėje, ilgai būdamas populiaraus savaitinio žurnalo "Karys" redaktorium. Baigė Vytauto Didžiojo Humanitarinių mokslų fakultetą, parašydamas diplominį darbą "L.A. Jucevičiaus asmuo ir reikšmė". Iš kariuomenės pasitraukė atsargos pulkininko leitenanto laipsniu, 1942-1943 m. buvo Lietuvių Archyvo redaktorium. Pokario metais Vokietijoje gyveno Augsburgio stovykloje. Į Jungtines Amerikos Valstybes atvyko 1949 metais. Ilgėliau gyveno Chicagoje, vėliau persikėlė į Los Angeles, Kalifornijon.

Beletristikos raštais Juozas Švaistas pradėjo rašyti 1912 metais, Gilesnės pėdas jau įmynė nepriklausomybės pradžioje ilgiau ar trumpiauėjusioje literatūrinėje periodikoje: "Skaitymuose", "Lietuvoje", "Sekmojoje Dienoje", "Praduose ir žygiuose", "Gaisuose". Tai buvo apysakos, apybraižos, vaizdeliai. Žanrą praplėsdamas, rašė vėliau "Vaire", "Lietuvos Aide", "Naujojoje Romuvoje". Kurį laiką buvo pritaipęs ir prie ano meto eksperimentuojančių modernistų, rašė jų leidinyje "Keturi Vėjai". Taigi, galima sakyti, buvo ir keturvėjininkas.

Atskiromis knygomis Juozas Balčiūno - Švaisto raštų buvo išleista: "Silkinė suknėlė" (dvi apysakos vienoje knygoje, 1927), "Naujan gyvenimas" (1928), "Meilės vardu" (1937), "Rašau sau" (1947), "Siela lagamine" (1948), "Paskutinį kartą tavęs klausiu" (1948), stilizuotų pasakų rinkinys "Aukso kirvis" (1952), taipgi pasakiška apysaka "Petras sirvokas" (1952), "Eldorado" (1953), vėl aštuonios pasakos lietuvių tautosakos motyvais "Trys žodžiai arba gyvenimo magija" (1958); pastarųjų dešimtmečių

Juozas Balčiūnas-Švaistas (1891. III, 18 — 1978. IX, 23) Nuotr. L. Kanto

stambesnieji jo veikalai yra du romanai - "Draugo" konkursą laimėjęs romanas "Jo sužadėtinė" (tema — Vinco Kudirkos gyvenimas, 1959) ir "Ziobriai plaukia" (tema — knygnešio kun. M. Sideravičiaus gyvenimas, 1962); 1965 metais laimėjo Lietuvių Bendruomenės skelbtojo konkurso jaunimo skaitymams II-ąją premiją su "Sauniuotu penketuku"; 1967 m. išleido 1918-1919 metų atsiminimus "Dangus debesyse", už kuriuos gavo Lietuvių rašytojų draugijos premiją. Visą savo gyvenimą nebuvo atšokęs ir nuo žurnalistinio darbo: vis bendradarbiaudavo periodinėje spaudoje, neatsisakydavo ir redaktoravimo, išeivijoje 1955 — 1956 m. buvo "Naujienu" re-

dakcinio kolektyvo narys, buvo vienas redaktorių ir kolektyvinės knygos "Kovos metai dėl savosios spaudos" (1957).

Kaip vertėjas Juozas Švaistas labiausiai minėtinas garsiojo F. Dostojevskio romano "Nusikaltimas ir bausmė" išvertimu lietuvių kalbon.

Liūdna mirties proga dar prisimintina, kaip Juozas Balčiūno - Švaisto kūrybą aptaria lietuviškosios enciklopedijos, Bostoniškės "Lietuvių Enciklopedija" rašytojų aprašą savo II-me tome baigia šitokių apibendrinimų: "Švaisto kūryba daugiausia neilgos apysakos. Jų tematika nuo kaimo vaikų ir kaimiečių iki miestelių, valdininkų ir įvairių profesijų atstovų gyvenimo. Su Silkinė

Jørgen Sonne

TAI TU

Tai tu, sako akys.
Tai beržai, tai gubos,
sako rankos.
Tai lietus, rifai jūroje,
sako lūpos.
Tai sparnas ir drebulė,
sako piršto drebjimas.

Tai tu, sako viskas.
Tai visa, sako tyla.

Tai jūros maurai ir rudmėsė,
sakai ir vėjas,
sako šnervės.
Tai kreida ir pievožemis,
sako pilvo oda.
Tai skrendantys elniai,
sako kėlių aštrumas.

Tai sniegas, tai jūros puta,
sako užmarštis...

Tai sultim šelstantis vaisius,
sako tinstantis paslėptas branduolys.

Tai tautų vartai,
sako mirties-miego žaibas.

Tai perkūnija visatoje,
sako negimusio širdis.

1963

VELYVA PJŪTIS

Ledinis rytas
atneša mums tolimų pamiškių
auksą ir mėlį —

Pajūris
tvinsta vynu ir žieminės šviesos
krištulų žėrėjimu;

Vaisius, tai sniegas
rankos įdubime, aštrus skonis
kvepiantis kylančių vėjų:

1974

Vertė A. Landsbergis

Jørgen Sonne (gim. 1925 m.), vienas iš išskiliausių danų moderniosios poezijos atstovų.

Pamiršta
erškėčių karūna,
nuoga, krūvina obelis.

MASADA

M a i š t a s i r v a l i a

Sukilėliai pasitraukė į uolą. Pionieriai
pamažu ištiesė vieškelį iš miesto.
apjuosė visą uolą siena, stovyklas
sienomis, aptvėrė tarpeklių,
ir uolon nutiesė platformą.
Augino daržoves; atsargas penkeriems
metams.

Naktį prieš ataką kiekvienas vyras
užmušė žmogų ir vaikus, dešimt vyrų
užmušė visus vyrus, vienas iš dešimties
užmušė kitus ir nusižudė.
Romėnai įžengė ir nutilo.
Numetė lavonus nuo uolos.

(Atkelta iš 2 psl.)

riuos filosofai yra linkę laikyti nevertais jų dėmesio.

Puikus tai architektūrinis kompleksas: parlamento rūmai, Abatijos bažnyčia, Westminsterio halė, senoji vienuolių kapitulos salė. Viskas kartu — viena nepertraukiama istorijos pynė, nusitęsusi nuo Viduramžių iki Naujųjų amžių. Tai ne tas pats, kas muziejus. Muziejus yra dirbtinė istorijos rekonstrukcija, padaryta kurio vieno šimtmė-

čio požiūriu. Čia istorija yra gyva, nieko iš jos nėra išimta. Čia neatsitiko taip, kaip aprašo Selma Lagerloef, kada, prasidėjus švedijoje reformacijai, bažnyčių statulos nužygiavo į ežerus ir ten pasiskandino. Westminsterio abatijos bažnyčia yra pilna statulų visokio stiliaus ir pobūdžio. Dažniausiai tai yra antkapiai. Ir tai ne tik kariai, bet ir poetų, ir šventųjų, net ir fantastiškų šventųjų. Tos statulos sudaro tai, ką, anglų poeto T. S. Eliot pasakymu, gali-

ma būtų laikyti amžinybės ar bent praeities įsiterpimu į gyvenimą. Viskas čia yra nevisiškai praėję. Visko čia perkrauta. Turistui čia ne per daug vietos. Mūsų gyvenime taip pat dažnai pasidaro visko perkrauta. Bet kartu tai yra žmogaus kūrybingumo įnašas į Dievo kūrybą pėdsakas.

Zinoma, Westminsterio šventovės sienų architektūra neprilygsta savo turtingumu viduramžinėms Prancūzijos katedroms. Tačiau jų vidus ten yra daug kur gerokai tušciai. Tai yra prancūzų revoliucijos valymo padarinys, kada Prancūzijos katedros buvo supasaulintos. Užpuola kartais žmonija tokie kultūrinės atgalios prieuoliai, kurie besisvarindami persistengia. Anglija nuo to prancūziško švaros sąjūdžio vos vos apsigynė. Pagrindinį vaidmenį suvaidino politikas Edmundas Burke (1729-1797), kuris savo raštu ir žodžiu, kaip sakoma, atsistojęs ant kanalo kranto, sulaukė prancūziškos revoliucijos bangą prie Anglijos krantų. Net Lietuvos-Lenkijos karalius Stanislovas siuntė Burkei auksinį medalį, dėkodamas jam už tai. Tačiau Burke sugebėjo ne tik senovę ginti, bet ir naują kurti, ko Lietuvos-Lenkijos respublikai kaip tik trūko.

Westminsterio abatijoje šiandien, deja, tik turistai, bet ne maldininkai. Tačiau tarpe jų dar maišosi vienas kitas ir anglikonų kunigas, kuris nevengia čia suorganizuoti vidurdienio pamokslą. O šios abatijos paminklai taipgi neliudija švelnios istorijos. Čia buvo kovota ir kovota už idėjas iki kraujo praliejimo. Tai niekas ryškiau neliudija, kaip šioje šventovėje esą antkapiai. Dvi karalienės Marija ir Elzbieta, viena kovojo už katalikybę, kita už protestantizmą, kol pir-

Westminsterio abatija, kaip ji atrodo dabar, tik su tuo skirtumu, kad kai kurios sienos dalys yra apvalytos nuo laiko suodžių ir atrodo baltos.

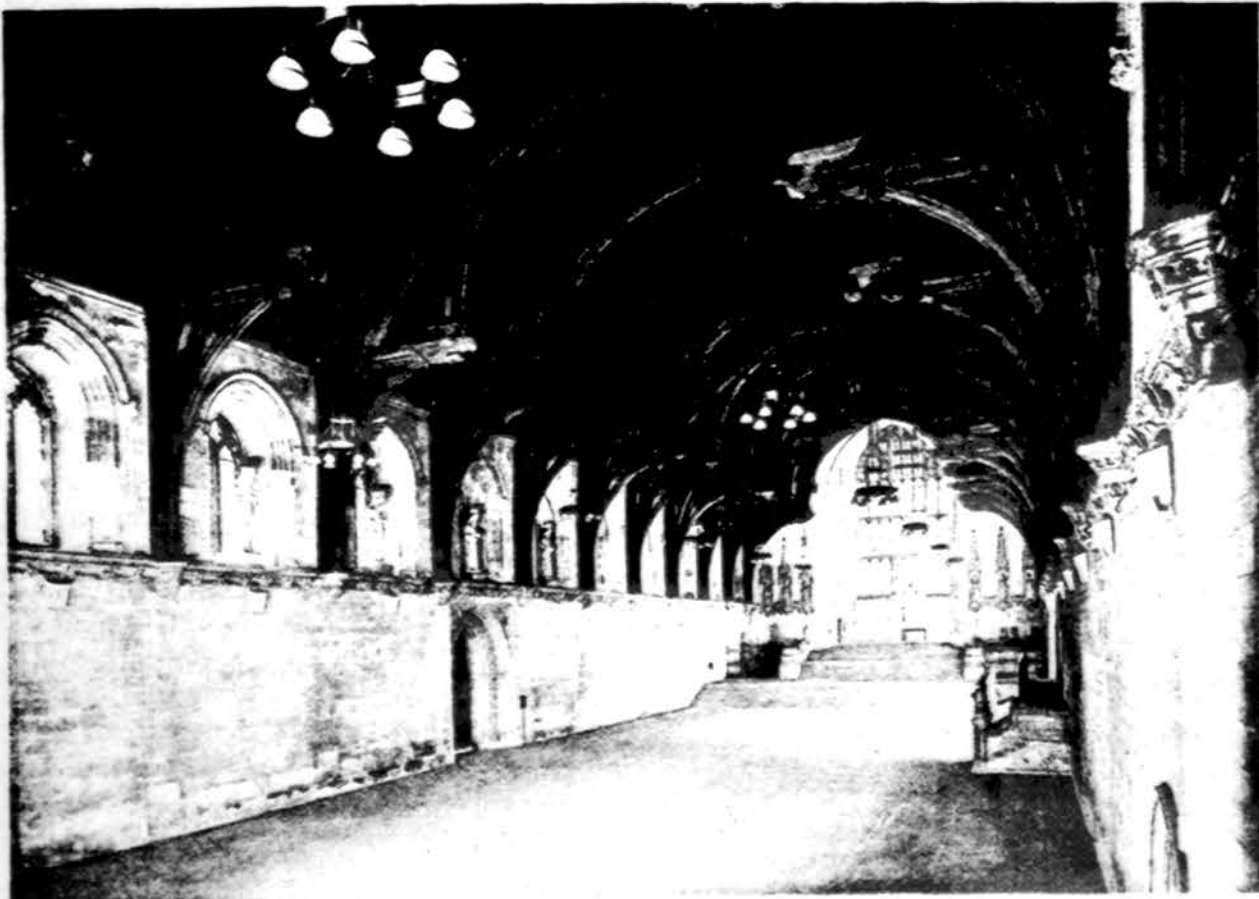
moji buvo nužudyta. Naujai pridėtas užrašas prie Elzbietos kapo liudija, kaip dabar angliai žiūri į tas kovas. Užrašas šitaip kreipiasi į turistą: "Netoli Marijos ir Elzbietos kapo prisimink Dievo akivaizdoje tuos, kurie reformacijos proga pasidalino skirtingais įsitikinimais, atiduodami savo gyvybę už Kristų ir sąžinę". Tai parašyta angliškai, o kitas, lotyniškas, matyt, senesnis įrašas sako: "Dalyvės valdžioje ir šeimoje čia miega seserys Elzbieta ir Marija su prisikėlimo viltimi".

Anglikonizmas ir Romos katalikybė šiandien ieško susiderinimo kelio. Paulius VI, kalbėdamas Ugandos kankinių beatifikacijos proga prijungė ir anglikoniškus tikėjimo liudininkus, nužudytus tuo pat metu Afrikoje. Popiežius sakė: "Verti yra paminėjimo ir kiti, kurie, išpažindami anglikonišką tikėjimo sistemą, už Kristaus vardą buvo nužudyti". Tai aš skaitau šiandien brevijoriuje Ugandos kankinių paminėjime (birželio 3 d.).

(Bus daugiau)

Koridorius, iš kurio įeinama į prieangį Kapitulos salę, kurioje prasidėjo Anglijos parlamentas.

Westminsterio halė, kur seniau posėdžiavo parlamentas.

Etnografinės vestuvės scenoje

ALGIS ŠIMKUS

Lietuvių tauta, gyvendama ilgus amžius mažai paliesta svetimų kultūrinių įtakų, yra sukaupusi ir sugebėjusi išlaikyti didžiulius kiekius tautosakinės kūrybos, kurioje vaizdžiai atsispindi jos savita dvasia, kūrybingumas ir etninis originalumas. Tai mūsų liaudies dainos, raudos, pasakos, legendos, pasakojimai, patarlės, mįslės, linkėjimai, net keikimai. Liaudinei kūrybai taip pat reikia priskirti ir liaudies šokius bei įvairiausius apeiginius, darbinus, pramoginius ir panašius papročius. Deja, vis didėjantis modernaus gyvenimo tempas, plačiai prieinamos susisiekimo ir susižinojimo priemonės bei politiniai spaudimai jau baigia šiuos brangius lietuviškosios kultūros individualumo pasireiškimus iš kasdieninio tautos gyvenimo ištrinti. Nenuostabu tad, kad ši mūsų tautos palikimą vertinančių asmenų vis daugiau pradėjo rūpintis lietuviškąją folkloristiką išstudijuoti, suklasifikuoti ir kiek įmanymai užfiksuoti ateitčiai. Paskutiniu metu, ypač Lietuvoje, akademiškiems tautosakininkams pagalbon ateina dar etnografiniai ansambliai. Tokių ansamblių tikslai gerokai skiriasi nuo mūsų čia įprastų liaudies ansamblių pasivadavusių junginių. Etnografinio ansamblio tikslas nėra vien palinksminti publiką. Jie pirmiausia nori ją supažindinti su tautosakine medžiaga jos autentiškoje, neiškreiptoje formoje. Jie netgi vengia rodyti scenoje meniniai išbaigto „veikalo“ vaizdą, kuriame liaudies dainų, šokių ir papročių formoje būtų vystoma individualaus autoriaus sugalvota dramatinė (ar komiška) įvykių eiga. Etnografinis ansamblis nori vien pavaizduoti liaudies papročius jų natūralioje aplinkoje, be pastebimų vaidybinių pretenzijų. Jie taip pat šoka ir liaudies šokius, ne kaip išlavinti šokėjai, bet kaip suvėję kaimo gyventojai. Ir liaudies dainas jie dainuoja be dirbtinio susidainavimo, o taip, kaip jas dainuodavo lietuviškuose laukuose ar kaimuose.

Akademinių skautų sąjūdžio pakviesti, rugsėjo 23 ir 24 d. Jaunimo centre, Chicagoje, pasirodė prieš porą metų Bostone susibūrus Lietuvos etnografinis ansamblis. Jį suorganizavo du amerikietiškomis folkloristinėmis studijomis bei savo lietuviškosiomis „šaknimis“ susidomėję jaunosios kartos atstovai: Perkūnas Krukonis ir Gita Kupčinskienė. Bestudijuodami folklorą Amerikos universitetuose, jie vėliau pasinaudojo proga arčiau susipažinti su lietuviškąja tautosaka Vilniaus universiteto tautosakos skyriuose. Įdomu, kad toks jų „bendradarbiavimas“ su okupuota tėvyne, atrodo, ne tik nepakenkė jų patriotizmui, bet greičiau padarė gilesnį supratimą lietuviškosios tautosakos fanatikais. Grįždami Ameriką, jie abu parsivežė ne vien gilesnį supratimą lietuviškosios tautosakos fanatikais. Grįždami Ameriką, jie abu parsivežė ne vien gilesnį supratimą lietuviškosios tautosakos fanatikais. Grįždami Ameriką, jie abu parsivežė ne vien gilesnį supratimą lietuviškosios tautosakos fanatikais.

Baveik 30-ies dalyvių ansamblis Chicagoje atvežė Gitos Kupčinskienės „surdėtas“ lietuviškas kaimo vestuves. Tai pynė visiems žinomų vestuvių papročių, dainų, šokių ir žaidimų, pradedant piršlybomis ir baigiant piršlio korimu bei jaunosios išlydėjimu. Šis liaudinis spektaklis tačiau skyrėsi nuo ankščiau mūsų matytų įvairių ansamblių pastatymų tuo, kad jame beveik nebuvo dirbtinių mėgėjiškų pastangų savo roles „išvaidinti“ ar jas psichologiškai pateisinti. Bostoniečiai nevertė net ir rašytojo teksto. Savo vaidmenį jie atlieka taip, kaip gyvenime, sekdami vien bendrais vadovės nurodymais, kiekvienas pagal savo prigimtus gabumus. Nežiūrint to, netoli pusantros valandos trukęs etnografinis pasirodymas sugebėjo išlaikyti publikos dėmesį ir buvo patrauklus savo nemeluotu paprastumu bei laisvumu.

Ypač publikos dėmesio sulaukė keturių ansamblių sklandžiai atlikto lietuviškos sutartinės. Šios vienos originaliausių ir seniausių lietuviškųjų dainų buvo gal mažiausiai mūsų publikai žinomos. Matyt, jų ištiktinai disonansinis kontrastinis vienas su kitu lenktyniaujančių balsų sąskambis neradavo atgarsio mūsų romantiškai nusiteikusių klausytojų tarpe. Šiandien tačiau ir pažangesnė muziką įpratusiai net ir ne muziko ausiai senosios sutartinės skambėjimo visiškai priimtina ir tikrai įdomia. Kitos šios pasirodymo dainos, deja, buvo, matyt, parinktos dėl jų skambumo ir linksmesnės nuotaikos. Ne vienoje jų jautėsi svetimos įtakos, jos buvo žymiai menkesnės etnografinės bei meninės vertės.

Pašventus tiek nuosirdžių pastangų, bandant sukurti įdomų ir vertingą etnografinį spektaklį, ansamblio vadovams norėtųsi

Bostoniečių etnografinės vestuvės Chicagoje: viršuje — jaunimas grįžta iš tautos, vidury — keturios sutartinės dainuotojos, apačioje — linksmas vestuvių momentas. Nuotr. Lino Meilauš

imtinai ir tikrai įdomia. Kitos šios pasirodymo dainos, deja, buvo, matyt, parinktos dėl jų skambumo ir linksmesnės nuotaikos. Ne vienoje jų jautėsi svetimos įtakos, jos buvo žymiai menkesnės etnografinės bei meninės vertės.

Pašventus tiek nuosirdžių pastangų, bandant sukurti įdomų ir vertingą etnografinį spektaklį, ansamblio vadovams norėtųsi

dar palinkėti įsigyti autoritetinę lietuvių dainų patarę, kurioje būtų padėtų susirasti spektaklio vertę keliančių, senovinių originalių vestuvių dainų, vengiant labiau nudainuotų ar įsvetimybę linkusių dainų. Kad tai įmanoma, parodė lietuviškai beveik nekalbant ansamblio narys — folkloristė Kotryna Rhoda, išpūdingai kaimiškai padainavusi porą tikrai originalių lietuviškų dainų.

Pasaulio Lietuvių Bendruomenės pirmininkui Vytautui Kamantui: duodamas jo gyvenimo aprašymas, spausdinamas Juozo Prunskio pokalbis su naujuoju PLB pirm., nepagalima fotografijų iš V. Kamanto gyvenimo įvairių momentų. Algis Šimkus aptaria Lietuvių dienas ir Dainų šventę Torontose. Neaplenkta ir Studijų savaitė Europoje: duodamas prof. dr. A. Maceinos sveikinimo žodis ir studijų dalyvių pareiškimai. Poezijai atstovauja Alfonso Tyrulio eilėraščių pluoštas. Recenzuojama J. Venclovo knyga „Lietuviai žilų senovė“ (I. Medžiukas). Beletistikos puslapyje — J. Slavėno apybraiža „Sudrumsta ramybė“. Žurnale keli informaciniai puslapiai spausdinami ir anglų kalba.

• **KRIVULS, 1978 m. liepos mėn., Nr. 2.** Leidžia Vakarų Europos Lietuvių Sielovada du kartus į metus. Redaguoja kun. P. Celiešius, Kirchenstr. 8939 Bad Woerishofen, W. Germany.

Šiame „Krivulės“ numeryje rašoma moterų kunigystės klausimu, kelionės į šventąją Žemę reikalu, minimi sukaustu-

Kultūrinė kronika

Aleksandro Marčiulionio skulptūrų paroda

Individualių tapybos parodų Chicagoje ir kitur netrūksta. Tačiau vieno dailininko vien tik skulptūrų paroda mūsų tiesiog retenybė. Todėl skulptoriaus Aleksandro Marčiulionio paroda M. K. Ciurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje, šį rudenį bus malonus išeivijos dailės gyvenimo įvykis. Paroda galerijoje vyks nuo spalio 20 iki 29 d.

Naujas L. Dovydeno novelių rinkinys

Išeivijos literatūriniam gyvenime tikimasi netrukus įdomios naujienos: senokai besirodęs Liudas Dovydenas ateina su šviežia novelių knyga „Vasaros vidudienis“. Rinkinį leidžia Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas. Knygoje bene pirmą kartą mūsų rašytojo pavaizduoti čionykščiai lietuvių angliakasių vargai depresijos metais, tėvų ir vaikų išsiskyrimas, darbo ieškant ir kt.

vininkai, duodama Italijos, Prancūzijos ir Vokietijos lietuvių religinio gyvenimo kronika, prisimenama mirusieji. Leidinys 18 psl., iliustruotas nuotraukomis.

• **LAIVAS, 1978 m. rugsėjo mėn., Nr. 9.** Religinio ir tautinio gyvenimo mėnesinis žurnalas. Redaguoja kun. J. Vašką, MIC. Leidžia Marijonų vienuolija. Redakcijos ir administracijos adresas: 4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629. Metinė prenumerata JAV ir Kanadoje — 4 dol., kitur — 5 dol.

Šio numerio temos: Pauliui VI-tajam, popiežiui keliauninkui, iškeliauvus amžinybėn; Viešpaties diena (Aug. Tjūnėlis); Gimė iš Mergelės Marijos (J. Vaškas); Meilė ir savi-meilė (kun. J. Prunskis); Pagalbos dvasia (sulietuvino A. Nockūnas, MIC); Maldos apštalavimo intensija; Religinio gyvenimo kronika. Numeris iliustruotas nuotraukomis ir ses. Mercedes piešiniais.

• **AKIRACIAI, 1978 m. rugsėjo mėn., Nr. 8.** Atviro žodžio mėnraštis. Redaguoja Redakcinė kolegija. Leidžia Viewpoint Press, Inc., 6821 S. Maplewood Ave., Chicago, IL 60629. Metinė prenumerata — 8 dol.

Šiame numeryje pažymėtini kultūriniai akcentai: pokalbis

su istoriku dr. Alfredu E. Senunu; Nusovietintos Lietuvos problemos (K. Žeimio); Arijai iš milicininio operos (politrukiškas solisto Virgilijaus Noreikos įsijungimas į operines diskusijas Lietuvoje); Naujas Kr. Donelaičio raštų leidimas (Al. Vaškio); trijų romanų (K. Almeno „Saulės skatiku“ V. Alanto „Liepkalnio sodytos“, J. Gliados „Narsa gyventi“) aptarimas (kvesto reikalo). Kituos puslapius ištėsiu įkarščių dantys galandami „Draugo“ adresu. Pasirinktas temas išpučiant iki vaikus gąsdinančio baubo, o pasidrasavimo norui nepadedančius tos pačios temos faktus nesąžiningai nutylint (A. Staknienės straipsnį kultūriniam „Draugo“ priede birželio mėn. 17 d.).

• **GEN. T. DAUKANTO JUOZO ŠAULIŲ KUOPA CHICAGOJE 1963-1978.** Leidinys skirtas paminėti kuopos 15 metų sukakčiai. Išleido Gen. T. Daukanto jūrų šaulių kuopa Chicagoje 1978 m. rugsėjo 23-24 d. Leidinį paruošė E. Vengianskas, Nuotraukos P. Maleikos. Tiražas 350 egz. Spaudė Draugo spaustuvė, 4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629. Leidinys su „Žvilgsniu į praeitį“, su kuopos jubiliejinio minėjimo programa, sveikinimais, nuotraukomis, skelbimais.

J. Balčiūna - Švaistą atsisveikinant

(Atkelta iš 3 psl.)

kūrinuose ryškų antitaryb. tendencijos.

Kaip žmogus ir kaip rašytojas Juozas Švaistas — Balčiūnas buvo mielas ir socialus, niekam neužkliuvo ir kitų nekludavo. Lietuvoje ir išeivijoje buvo lietuvių rašytojų draugijos narys ir dėl kokių premijų jam paskyrimo ar nepaskyrimo iš draugijos neišstojinėjo, žinodamas, kad rašytojo amžinumą laiduoja ne koks įgytas ar neįgytas žymuo, o paliktieji raštai ir jų kokybė. Tokiam rašytojo pašaukimui velionis Juozas Balčiūnas — Švaistas buvo ištikimas visą savo gyvenimą visu savo turėtu talentu.

k. brd.

Liublino unija Juozo Grušo dramoje

Kauno dramos teatre statoma nauja istorinė Juozo Grušo drama „Unija“. Tai Lietuvos ir Lenkijos garsiosios Liublino unijos tema, Grušo išvystyta istorinė įtampa ir ryškių charakterių samplaikoje. Be kita ko, tenykštėje spaudoje (Liter. ir menas, IX. 16) autorius apie savo naująją dramą yra pareiškęs: „Savo pjesėje aš atsisakau kaltintojo vaidmens, stengiausi suprasti ir pateisinti kiekvienos tautos aspiracijas ir pozicijas Liublino unijoje, turėjusioje tragiškas pasekmes“.

Antras tomas apie N. Testamentą

Antanas Rubšys jau parašė antrą tomo savo studijos „Raktas į Naująjį Testamentą“. Liuanistas P. Balčiūnas baigia peržiūrėti kalbą. Žemėlapiai irgi paruošti, iliustracijos parinktos. Numatoma, kad II tomas pasirodys pusės metų laikotarpyje. Pirmojo tomo recenzija buvo išspausdinta „Draugo“ kultūrinio priedo rugp. 26 d. numeryje.

Maironis kolūkiniuose laukuose

Vilniuje leidžiamam „Literatūros ir meno“ savaitraštyje rugsėjo mėn. 9 d. laidoje „Skaitytųjų tribūnoje“ V. Gulmanas rašo: „Liūdną vaizdą matėme Pasandravyje, mūsų didžiojo poeto Maironio tėviškėje. To laiko pastatų nėra likę, tik šulinys. Jų vietoje — memorialinis akmuo su užrašu. Tačiau atrodo, kad šeiminiškams nerūpi šios vietos likimas. Viskas apaugę žolėmis, memorialinė lenta apversta žemėmės. Kodėl aplink memorialinį akmenį nepasodinti gėlių, nepadaryti suolelių ar kaip panašiai nesutvarkyti šią vietą?“

Na ir po tuo Gulmano raštu, tame pačiame puslapyje, pati redakcija tarybiškai viską išlygina, atradama kaltininkas ir įpareigotuosius, ir net ribojamus raidėmis skelbia tokia „investigacija.“ „Į mūsų skaitytojų V. Gulmano laišką paprašėme atsakyti Raseinių rajono Liaudies deputatų tarybos Vykdomojo komiteto pirmininką A. Skeiverį. Jis rašo, kad Maironio tėviškę iki šiol prižiūrėdavo Pikčiūnų aštuonmetė mokykla. Šių metų birželio mėnesį kai kurie darbai nebuvo baigti, dėl to iš tiesų kurį laiką poeto tėviškės aplinka buvo netvarkinga. Šiuo metu ji jau sutvarkyta. Rajono kultūros skyrius įpareigotas skirti daugiau dėmesio kultūros paminklų priežiūrai.“

Bent prieš skaitytojo akis dabar jau viskas ir laikraštyje ir Maironio tėviškėje „tvarkoma“.

World Trade Center detalė New York. Vokiečių skulptoriaus Fritz Koenig skulptūra (bronzos) 25 metų aukščio. Nuotr. V. Mašellio.

Nauji leidiniai

• **I LAISVĖ, 1978 m. rugsėjo mėn. Nr. 73 (110).** Politikos žurnalas. Redaguoja Juozas Kojelis, 747 — 23rd Street, Santa Monica, CA 90402. Administruoja Aleksas Kulnys, 7034 Hartcrest Drive, Rancho Palos Verde, CA 90247. Leidžia Lietuvių Fronto Bičiuliai. Metinė prenumerata: Australijoje, JAV ir Kanadoje — 7 dol., kitur — 5 dol.

Vedamųjų puslapiuose yra spausdinamas Lietuvių Fronto Bičiulių Tarybos pirmininko P. Algio Raulinaičio laiškas Vliuko pirmininkui dr. Kęstutui Valiūnui, kuriame, be kita ko, akcentuojama „profesionaliais pagrindais suorganizuotos, visų veiksmų finansuojamos informacinės tarnybos įkūrimo“ reikšmė. Antrasis vedamasis („Santalkai — ne kovai“) liečia Lietuvių Bendruomenės, Vliuko ir Altos santykių reikšmę. Kiti straipsniai rikiuojasi tokia tvarka: Vytautas Vardys „Maskvos karas prieš LKB Kroniką“; Juozas Brazaitis „Lietuvos žydų likimas ir Laidininko Lietuvos vyriausybė“; Leonardas Valiukas „Niekad nepulkim į neviltį“; Antanas Musteikis „Naujas sovietinis valkas“; Jurgis Gliada „Palikimas jam“; Stasys Lozoraitis

„Lietuvių tauta — mūsų pasaulio centras“; „Neliutovio mokslininko patirtis Lietuvoje“; „Penktasis PLB seimas“; Fab. Žirgulis „Veiksmai tarptautiniuose susiarydymuose“; „Bičiuliai kūryboje, veikloje ir gyvenime“.

• **Vida Augulytė, Juozas Masiulis: LIETUVIŲ LITERATūra.** Trumpas tautosakos ir lietuvių literatūros istorijos kursas su chrestomatija ir literatūros teorijos pagrindais aukštesniosios liuanistikos mokyklos penktajai klasei. Išleido Chicago Aukštesnioji liuanistikos mokykla 1978 m. Spausdino „Draugo“ spaustuvė. Knyga didesnio formato, 416 psl., kietais viršeliais, iliustruota, kainą — 7 dol. Užsisakyti šiuo adresu: J. Masilionis, 4632 S. Keating Ave., Chicago, Ill. 60632.

Vadovėlis apima liuanistinės mokyklos tautosakos kursą ir lietuvių literatūros istoriją nuo mūsų literatūros pradininkų iki

19 amž. spaudos draudimo laikraščių. Kursas parengtas gyvai su dalyką liečiančiais klausimais, žodynėliu ir su chrestomatine medžiaga. Knygos gale dar pridėta apie 60 psl. literatūros teorijos kursas. Išleistas šis vadovėlis, dabar vėl turime pilną lietuvių literatūros vadovėlių seriją visoms aukštesniosios mokyklos klasėms. Leidinys, atlikdamas savo funkciją mokykloje, bus taipgi paranki knyga kiekvienam besidominčiam kultūriniais poreikiais bei savo literatūros istoriniais ir teoriniais vingiais. Leidinys naudingas ir kaip tam tikro laikotarpio lietuvių literatūros kondensuotas leksikonas.

• **LIETUVIŲ DIENOS, 1978 m. rugsėjo mėn., Nr. 7.** Redaguoja Redakcinė kolegija. Leidžia ir administruoja A. Skirius. Redakcijos ir administracijos adresas: 4364 Sunset Blvd., Hollywood, CA 90029. Metinė prenumerata — 15 dol.

Čį kartą beveik pusę viso numerio puslapių skirti naujam